

ผลของกิจกรรมกลุ่มศึกษาเพื่อป้องกัน
พฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียน
โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง
ในจังหวัดยะลา

The Effect of Group Study Activities on
the Prevention Risky Behavior
to Students' Bullying in an Islamic
Private School, Yala Province

เกษตรชัย และหิมี^{1*}
Kasetchai Laeheem^{1*}

¹ รศ.ดร., ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ สงขลา 90112

¹ Assoc. Prof. Dr., Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Songkhla, 90112

* Corresponding author: E-mail address: lkasetchai@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มศึกษาเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา กลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 40 คน สุ่มตัวอย่างอย่างง่าย เป็นกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษาจำนวน 20 คน และเป็นกลุ่มควบคุมที่เข้าร่วมกิจกรรมปกติของโรงเรียน จำนวน 20 คน ใช้แบบแผนการวิจัยเชิงทดลองจริงแบบกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมที่แท้จริง วัดก่อนและหลังการทดลอง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียน และวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าการทดสอบที่ผลการวิจัยพบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษาและกิจกรรมปกติของโรงเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นที่ไม่แตกต่างกัน แต่หลังจากเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษามีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นลดน้อยลงกว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมปกติของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: การป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง พฤติกรรมการรังแก กิจกรรมกลุ่มศึกษา โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดยะลา

Abstract

The objective of this research was to study the effect of prevention risky behavior to students' bullying in an Islamic Private School, Yala Province. The participants of the study were 40 students during the first semester of the 2016 academic year. The simple random sampling method was used to select participants and then they were assigned into the experimental group with 20 students participating in the study group activities and the control group with 20 students participating in the school's normal activities. This study was the control group with pre-test post-test design. The research instrument was the screening inventory for students at risk of exposure to bullying behavior. The data analysis was performed using the means, standard deviation, and t-test. The results of the study revealed that before participating in activities, students who participated in study group activities and those who participated in school's normal activities were not different in their risky behavior to bullying. After participating in activities, the students were participating in group study activities had statistically less risky behavior to bullying than those who participating in school's normal activities.

Keywords: Prevention Risky Behavior, Bullying Behavior, Study Group Activities, Islamic Private School, Yala Province

บทนำ

พฤติกรรมการรังแกผู้อื่นของนักเรียนนับว่าเป็นปัญหาที่ทำให้นักเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษามีความหนักใจและวิตกกังวล เนื่องจาก เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อโดยตรงทั้งต่อนักเรียนที่ถูกเพื่อนรังแกและนักเรียนที่รังแกผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนที่ถูกเพื่อนรังแกมักจะได้รับบาดเจ็บทั้งทางร่างกาย และจิตใจ นักเรียนส่วนใหญ่มักมีความทุกข์ ต้องทนอยู่อย่างหวาดกลัว มีความหวาดผวา วิตกกังวล นอนไม่หลับ นอนละเมอ และนอนฝันร้าย และนักเรียนบางส่วนไม่กล้ามา โรงเรียน ลาออกจากโรงเรียน และตัดสินใจพกพาอาวุธเพื่อป้องกันตัวหรือเพื่อแก้แค้น [1-3] จนกลายเป็นรอยแผลและความทรงจำที่ฝังลึกในจิตใจจนกระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่ [4] ขณะที่นักเรียนที่รังแกผู้อื่นมักเลือกรังแกนักเรียนที่มีรูปร่างเล็กกว่า ร่างกายอ่อนแอกว่า ร่างกายไม่สมประกอบ และที่มีปมด้อย ซึ่งส่วนใหญ่มักรังแกผู้อื่นเพื่อความสนุกสนาน เรียกร้องความสนใจ ป้องกันตนเองก่อนจะถูกรังแก และต้องการแสดงพลังอำนาจ [5] นักเรียนที่รังแกผู้อื่นมีโอกาสสูงที่จะแสดงพฤติกรรมรุนแรงกับบุคคลใกล้ชิดและบุคคล ที่ปฏิสัมพันธ์ด้วย เช่น การใช้ความรุนแรงกับคู่สมรสและบุคคลในครอบครัว การลงโทษ บุตรหลานอย่างรุนแรง และการแก้ปัญหาโดยใช้กำลังที่รุนแรง เป็นต้น [6-7] และมีแนวโน้ม สูงที่จะก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรงในสังคม เช่น การทะเลาะวิวาท การทำร้ายร่างกาย และการเป็นมือปืนรับจ้าง เป็นต้น [8-9] แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น จะเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในโรงเรียนและมีผลกระทบต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก ทั้งต่อนักเรียนที่เป็นเหยื่อจากการถูกรังแกและต่อนักเรียนที่ไปรังแกผู้อื่น บุคคลและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องในสังคมกลับไม่ให้ความสำคัญและตระหนักกับปัญหาที่เกิดขึ้น กลับมองข้าม ว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นตามปกติ และถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมปกติ ของเด็ก จึงไม่ได้ให้ความสนใจและแก้ไขปัญหาดังกล่าวเท่าที่ควร [7, 10]

พฤติกรรมการรังแกผู้อื่นของนักเรียนเป็นการกระทำของนักเรียนที่มีความแข็งแรง ต่อนักเรียนที่มีความอ่อนแอกว่าและต่อนักเรียนที่มีปมด้อยร่างกายไม่สมประกอบ รวมทั้ง เป็นการกระทำของกลุ่มนักเรียนที่มีจำนวนมากต่อกลุ่มนักเรียนที่มีจำนวนน้อยกว่า โดยแสดงพฤติกรรมการทำร้ายร่างกาย ทำร้ายอารมณ์ ทำร้ายความรู้สึก และทำร้ายจิตใจ ดังคำกล่าวที่ว่า “พฤติกรรมการรังแกผู้อื่นเป็นพฤติกรรมของเด็กเถรที่เริ่มต้นด้วยการ ควบคุมผู้อื่นอย่างไม่ยุติธรรมทั้งทางกาย จิตใจ อารมณ์ และความรู้สึก” [11] เป็นการ แสดงออกทางพฤติกรรมที่ไปทำร้ายร่างกายและทำร้ายจิตใจผู้อื่นโดยเจตนา จนทำให้เกิดความกลัว ความทุกข์ และได้รับบาดเจ็บ ซึ่งเป็นการแสดงที่ไม่เหมาะสมของผู้ที่มี พละกำลังหรือมีพลังอำนาจมากกว่าโดยการบีบบังคับผู้มีพลังอำนาจน้อยกว่า โดยเป็น

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กคนเดียวกันอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เป็นสิ่งไม่พึงปรารถนา ไม่พึงพอใจ เกิดความหวาดผวา กลัว และบาดเจ็บ [12-13] รวมทั้งยังเป็นภาระกระทำ ส่วนหนึ่งของบุคคลที่มีภาวะจิตใจไม่ปกติ มีรูปร่างใหญ่ แข็งแรง และเรียนไม่ค่อยเก่ง ที่กระทำต่อบุคคลที่มีรูปร่างเล็กกว่า อ่อนแอกว่า เรียนเก่งกว่า และไม่มีทางสู้ โดยการข่มขู่ ก่อความ ล้อเลียน กล่าวร้าย และทำร้าย ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจที่ละเมิด กฎระเบียบต่าง ๆ และบรรทัดฐานทางสังคมที่สร้างความเดือดร้อนแก่คนรอบข้างทั้ง ทางกาย จิตใจ อารมณ์ และความรู้สึก [14-15]

ผลจากการวิจัยในอดีตเกี่ยวกับร้อยละและระดับของพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น ของนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและเยาวชนไทยมุสลิมพบว่า นักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลามีพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นอยู่ในระดับปานกลาง [16] นักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี มีพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นอยู่ในระดับปานกลาง [17] เยาวชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีพฤติกรรมก้าวร้าวจำนวนร้อยละ 22.3 [18] เยาวชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีพฤติกรรมรุนแรงร้อยละ 20.7 [19] และนักเรียนในจังหวัดปัตตานีมีพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นจำนวนร้อยละ 23.0 [7] แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นของนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นปัญหาที่อยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วง ที่บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญ ให้ความสนใจ และให้ความเอาใจใส่เป็นพิเศษเกี่ยวกับการป้องกันปัญหาพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นของนักเรียน เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม และป้องกันไม่ให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่รุนแรงมากขึ้นต่อไป โดยในประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันพฤติกรรม การรังแกผู้อื่นอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันปัญหา พฤติกรรมก้าวร้าว เช่น การเรียนรู้จากผลกระทบของตัวแบบในการลดพฤติกรรมก้าวร้าว ของนักเรียน [20] ผลการให้คำปรึกษากลุ่มแบบพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรม ที่มีต่อการลดพฤติกรรมก้าวร้าวในชั้นเรียน [21] การฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออก ที่เหมาะสมเพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียน [22] ผลของการฝึกดนตรีไทยที่มีต่อ พฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียน [23] ผลการใช้โปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทาง อารมณ์เพื่อลดความก้าวร้าวของนักเรียน [24] การใช้การเสริมแรงทางบวกกับการปรับ สิ้นใหม่ที่มีต่อการลดพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียน [25] การพัฒนาโปรแกรมการ ควบคุมตนเองเพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชนหญิงที่กระทำความผิด [26] และ ผลการฝึกทักษะโยคะที่มีต่อการลดพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียน [27] ที่ต่างพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการรังแกลดน้อยลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับผลของกิจกรรมกลุ่มศึกษาเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา เพื่อทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มศึกษาว่า สามารถป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนได้หรือไม่ โดยต้องการศึกษาว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษามีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นลดลงหรือไม่อย่างไร ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อใช้ในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นและปรับลดพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียน ก่อนที่ปัญหาดังกล่าวจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นจนเป็นปัญหาของสังคม และช่วยกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างทันที่

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาผลของการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 40 คน ผู้เป็นนักเรียนที่มีคะแนนสูงจากการวัดด้วยแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่น และยินยอมเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษา แล้วแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เป็นกลุ่มทดลอง 20 คนและกลุ่มควบคุม 20 คน โดยวิธีการสุ่มอย่างง่ายแบบหย็บฉลาก โดยกลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษา และกลุ่มควบคุมเข้าร่วมกิจกรรมปกติของโรงเรียน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) แบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นและผ่านกระบวนการหาคุณภาพและมีเกณฑ์ปกติแล้ว เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ 4 ประจํา 3 บ่อยครั้ง 2 ค่อนข้างบ่อย 1 นาน ๆ ครั้ง และ 0 ไม่เคย โดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .943 [28] (2) กิจกรรมกลุ่มศึกษาที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนและลดพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นด้วยตนเอง โดยใช้เวลาในการทดลอง 15 สัปดาห์ ๆ ละ 2 ครั้ง ๆ ละ 60 นาที รวม 30 ครั้ง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เน้นการอบรมขัดเกลาตามรูปแบบอิสลามที่เน้นการให้ความรู้ด้านศาสนาทั้งในเรื่องหลักการศรัทธา หลักการปฏิบัติ และหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม รวมทั้งการฝึกให้มีการปฏิบัติศาสนกิจ [17]

และ (3) กิจกรรมปกติของโรงเรียน เป็นแนวทางที่โรงเรียนกำหนดไว้ เช่น กิจกรรมกล่าวคำตักเตือนและคำแนะนำหลังละหมาด (กาละมีฮุกอฮ์เราะฮ์) การฟังบรรยายธรรมทางศาสนาประจำสัปดาห์ การเข้ากิจกรรม กิยามุลลัยนัประจำเดือน (ให้นอนที่มัสยิดแล้วตื่นนอนประมาณ 02.00 น. เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การคิดไตร่ตรองเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นบาปแล้วขออภัยโทษจากอัลลอฮ์ และการละหมาดกิยามุลลัยนั เป็นต้น) โดยใช้เวลาในการดำเนินการ 15 สัปดาห์

3. แบบแผนการทดลอง ได้แก่ แบบแผนการทดลองจริง (True Experimental Research) โดยทดลองแบบกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมที่แท้จริง วัตถุประสงค์ก่อนและหลังการทดลอง (True Control Group, Pre-test Post-test Design) [29]

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยดำเนินการ 3 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 ทดสอบวัดระดับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นก่อนเข้าร่วมกิจกรรม (Pre-test) ทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ด้วยแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียน แล้วนำผลการสอบมาตรวจให้คะแนน ชั้นที่ 2 ดำเนินการจัดกิจกรรมกลุ่มศึกษา ตามแผนการดำเนินการที่กำหนดไว้สำหรับกลุ่มทดลอง โดยมีครูของโรงเรียน ซึ่งเป็นนักวิจัยผู้ช่วยที่ผ่านการอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการจัดกิจกรรมกลุ่มศึกษาแล้ว เป็นผู้ดำเนินการทดลอง และผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตการณ์ และบางโอกาสผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษาเช่นกัน โดยใช้เวลาในการทดลอง 15 สัปดาห์ ๆ ละ 2 ครั้ง ๆ ละ 60 นาที รวม 30 ครั้ง ทุกเย็นวันจันทร์และวันพฤหัสบดี และให้กลุ่มควบคุมเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอิสลามของโรงเรียนตามที่โรงเรียนได้กำหนดแผนการดำเนินการไว้ โดยใช้เวลา 15 สัปดาห์ และชั้นที่ 3 ทดสอบวัดระดับพฤติกรรมการรังแกหลังเข้าร่วมกิจกรรม (Post-test) ทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ด้วยแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมอาร์ (R Program) เพื่อวิเคราะห์หาค่าการทดสอบทีที่กลุ่มตัวอย่างเป็นอิสระต่อกัน (Independent Samples t-test) สำหรับเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และวิเคราะห์หาค่าการทดสอบทีที่กลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (Paired Samples t-test) สำหรับเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการรังแกของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมระหว่างก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม

6. เกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้ “0.00-0.49” หมายถึง น้อยที่สุด “0.50-1.49” หมายถึง น้อย “1.50-2.49” หมายถึง ปานกลาง “2.50-3.49” หมายถึง มาก และ “3.50-4.00” หมายถึง มากที่สุด [30]

7. การพิทักษ์สิทธิกลุ่มเป้าหมาย โดยการทำหนังสือขออนุญาตผู้ปกครองเพื่อ

ขอความยินยอมและอธิบายสิทธิของกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก โดยผู้วิจัยแนะนำตัว บอกวัตถุประสงค์ของการวิจัย อธิบายเกี่ยวกับรูปแบบ ลักษณะ และเนื้อหาของกิจกรรม กลุ่มศึกษา และวันเวลาของการดำเนินกิจกรรมกลุ่มศึกษาให้นักเรียนได้เข้าใจก่อนตัดสินใจ เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวด้วยความสมัครใจ โดยได้เน้นให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง จนสิ้นสุดของกิจกรรม การดำเนินการและข้อมูลที่ได้รับจากการทดลองครั้งนี้ถือเป็น ความลับ การนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ จะนำเสนอในภาพรวม ไม่มีการเปิดเผยชื่อและ นามสกุลที่แท้จริง กลุ่มเป้าหมายสามารถแจ้งขอออกจากกรวิจัยได้ตลอดเวลา ก่อนที่ การวิจัยจะสิ้นสุดลง โดยไม่ต้องให้ข้อมูลหรือคำอธิบายใด ๆ

ผลการศึกษา

1. นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษาและนักเรียนกลุ่มควบคุมที่ เข้าร่วมกิจกรรมปกติของโรงเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นที่ไม่แตกต่างกัน โดย นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.74$) และ นักเรียนกลุ่มควบคุมมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.67$) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่ม	Mean Score	SD	n	t-test	p-value
กลุ่มทดลอง	2.74	0.15	20	1.432	0.160
กลุ่มควบคุม	2.67	0.14	20		

$P > .05$

2. นักเรียนกลุ่มควบคุมที่เข้าร่วมกิจกรรมปกติของโรงเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อ การรังแกผู้อื่นลดน้อยลงหลังเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .001 โดยมีผลต่างคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.31 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของกลุ่มควบคุมก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรมปกติ ของโรงเรียน	Paired Differences			t-test	p-value
	Mean	SD	Std. Error Mean		
ก่อน-หลัง	0.31	0.08	.019	16.471***	0.000

*** $P < .001$

3. นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษามีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นลดน้อยลงหลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีผลต่างคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.29 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของกลุ่มทดลองก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรม กลุ่มศึกษา	Paired Differences			t-test	p-value
	Mean	SD	Std. Error Mean		
ก่อน-หลัง	1.29	.11	.025	51.419***	0.000

*** $P < .001$

4. นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษามีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นลดน้อยลงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยนักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.44$) และนักเรียนกลุ่มควบคุมมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.35$) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นหลังเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่ม	Mean Score	SD	n	t-test	p-value
กลุ่มทดลอง	1.44	0.05	20	43.262***	0.000
กลุ่มควบคุม	2.35	0.08	20		

***P<.001

อภิปรายผล

ผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนทั้งกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษาและกลุ่มควบคุมที่เข้าร่วมกิจกรรมปกติของโรงเรียนต่างมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งต่างก็มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นอยู่ในระดับมากเหมือนกันทั้งสองกลุ่ม โดยมีค่าเฉลี่ยที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.74 และกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.67 และหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมแล้วปรากฏว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มต่างก็มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นลดน้อยลง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษามีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นลดน้อยลงได้มากกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่เข้าร่วมกิจกรรมปกติของโรงเรียน โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.44 ลดลง 1.29 คะแนน (จากคะแนนเฉลี่ย 2.74) ในขณะที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.35 ลดลง 0.31 คะแนน (จากคะแนนเฉลี่ย 2.67) ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการใช้กิจกรรมกลุ่มศึกษาสามารถลดและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนได้ดีกว่ากิจกรรมปกติของโรงเรียน ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นโดยใช้กิจกรรมกลุ่มศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนให้ดีขึ้นโดยใช้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านหลักการศาสนาอิสลามที่เป็นกระบวนการในการปลูกฝังจิตสำนึก สร้างเจตคติที่ดี สร้างความตระหนัก และสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องบนพื้นฐานของความเชื่อและหลักคำสอนของศาสนา โดยเน้นส่งเสริมให้นักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นได้เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกและผลกระทบของนักเรียนที่ถูกผู้อื่นรังแก เน้นส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบและการลงโทษผู้ที่รังแกผู้อื่นจากพระผู้เป็นเจ้าตามข้อมูลหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน รวมทั้งเป็นการนำเทคนิควิธีการทางศาสนาอิสลามที่เรียกว่า "ฮาลาเกาะห์" เป็นแนวทางหลัก

ในการดำเนินการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นดังกล่าวที่มีการนำองค์ความรู้หลักด้านศาสนา มาพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และวิเคราะห์พฤติกรรมของตนเอง โดยเน้นกระบวนการเสริมสร้างทักษะและการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษาได้นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพฤติกรรม ปรับเปลี่ยนทัศนคติ และสร้างพฤติกรรมที่ดีที่พึงประสงค์ต่อไป ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของการจัดกิจกรรมกลุ่มศึกษา

จากแนวคิดที่ว่า การใช้กิจกรรมกลุ่มมาใช้ในการป้องกันและแก้ไขพฤติกรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ และตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยเน้นการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน และสร้างเสริมประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากประสบการณ์เดิม รวมทั้งมีการเสริมสร้างศักยภาพและประสิทธิภาพของตนเอง เพื่อการปรับตัวทางสังคมให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี [31] การใช้กระบวนการกิจกรรมกลุ่มเป็นแนวทางหลักในการจัดประสบการณ์ที่ดีและส่งเสริมให้นักเรียนได้ร่วมปฏิบัติการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทางพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ โดยเน้นให้นักเรียนเกิดทักษะและการเรียนรู้ด้วยตนเองแล้วนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเอง และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของตนเอง จนสามารถมีพฤติกรรมที่ดีที่พึงประสงค์ต่อไป [26, 32] การจัดกิจกรรมกลุ่มศึกษาทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดการรับรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมากขึ้น สามารถควบคุมตนเอง และเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและพฤติกรรมตามที่เป้าหมายกำหนดไว้ [33] เป็นการเสริมสร้างพัฒนาการด้านอารมณ์และสังคม ด้านทัศนคติ และการปรับเปลี่ยนนิสัย บุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เรียนรู้เรื่องการปฏิบัติตนในสังคมและการควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ เคารพผู้อื่น สามารถปรับตัวเข้ากับสมาชิกในกลุ่ม และแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม [34] และทำให้นักเรียนที่เข้าร่วมเกิดทักษะทางสังคม กล้าแสดงออก ขจัดข้อขัดแย้งในใจ สามารถควบคุมตนเอง รู้จักเป็นผู้ให้และผู้รับ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ รู้จักสิทธิของตนเองและผู้อื่น และปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น [35]

รวมทั้ง การจัดกิจกรรมกลุ่มศึกษายังเป็นวิธีการและกระบวนการในการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีงามโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาและปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เข้าใจในสิ่งที่ตนต้องปฏิบัติและต้องละเว้นการปฏิบัติ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้สึกละอายต่อบาป และไม่ประพฤตินิสัยที่ผิดหลักศีลธรรมและผิดบรรทัดฐานทางสังคม

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การใช้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยการขัดเกลาจิตใจ และจิตสำนึกของบุคคลเป้าหมายนั้นสามารถทำให้กลายเป็นบุคคลที่มีการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สังคมต้องการ โดยเน้นกระบวนการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบทางสังคม เน้นการปลูกฝังระเบียบวินัย ส่งเสริมให้เป็นบุคคลที่มีความมุ่งมั่นในชีวิตตามที่กลุ่มยอมรับ และเพิ่มทักษะทางสังคมที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตกับปัจจุบัน [36-37] เป็นการนำหลักการและคำสอนทางศาสนาอิสลามมาประยุกต์ใช้ในการสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักแก่นักเรียนที่เข้าร่วม โดยสร้างให้นักเรียนมีจิตสำนึกและมีความตระหนักตลอดเวลา รวมทั้งกระตุ้นเตือนว่า การศึกษาหาความรู้ด้านหลักการศาสนาอิสลามเป็นหน้าที่ที่มุสลิมทุกคนต้องศึกษาหาความรู้ ค้นคว้า และทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้เกี่ยวกับหลักศรัทธา หลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรมจริยธรรม เพื่อยึดถือเป็นระบบแห่งชีวิต และเกิดความเจริญงอกงามทั้งในด้านความรู้ทักษะและกระบวนการตลอดจนเกิดเจตคติที่ดียิ่งต่อเนื้อ และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง สามารถพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักความเชื่อที่มุ่งเน้นให้มีคุณลักษณะนิสัย ค่านิยม เจตคติ พฤติกรรม และการฝึกปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน [38-39] การศึกษาหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเยาวชนมุสลิมทุกคน เพราะเป็นองค์ความรู้ที่สามารถป้องกันตนจากปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ และเป็นสิ่งที่สามารถช่วยป้องกันมิให้เยาวชนมุสลิมหลงไปกับสภาพแวดล้อมและกระแสสังคม รวมทั้งยังส่งเสริมให้เยาวชนมุสลิมมีความนอบน้อมถ่อมตน และมีวิถีชีวิตตามกรอบที่ศาสนาอิสลามกำหนดไว้ [40] บุคคลที่มีพฤติกรรมที่ถูกต้องตามครรลองครองธรรมของสังคมล้วนได้รับอิทธิพลมาจากความรู้เข้าใจการยอมรับค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม [37, 41-42] เยาวชนมุสลิมที่มีพฤติกรรมเป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคมและตามหลักการศาสนาอิสลามมักเป็นเยาวชนมุสลิมที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม มีการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัด ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม และได้ผ่านกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพ และคุณธรรมตามที่หลักการศาสนาอิสลามกำหนดไว้ [39, 43] และการส่งเสริมให้เยาวชนมีโอกาสร่วมกิจกรรมพัฒนาศักยภาพโดยเน้นหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าวรังแกของเยาวชนมุสลิม [18]

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการจัดกิจกรรมกลุ่มศึกษาเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้

กระบวนการที่ส่งเสริมให้นักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงมีโอกาสได้รับการอบรมแนวทางที่ถูกต้อง มีวิธีการสอนเชิงสร้างสรรค์ มีการประพุดิตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีการสอนศาสนา การฝึกอบรมระเบียบวินัย และจัดโครงการอบรมเยาวชนกลุ่มที่มีปัญหาเป็นพิเศษ รวมทั้งเน้นกระบวนการขัดเกลาจิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และจิตวิญญาณทางศาสนาอิสลามมาเป็นแนวทางหลักในการดำเนินการ

สรุป

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญว่า การใช้กิจกรรมกลุ่มศึกษาสามารถป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนได้ดีกว่าการใช้กิจกรรมปกติของโรงเรียน ซึ่งหลังจากที่นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษาแล้วทำให้มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นลดน้อยลง จากที่มีพฤติกรรมเสี่ยงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.74$) ลดลง มีพฤติกรรมเสี่ยงอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.44$) ซึ่งลดลงได้ 1.29 คะแนน ในขณะที่การใช้กิจกรรมปกติของโรงเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงลดลงเพียง 0.31 คะแนน โดยก่อนเข้าร่วมมีพฤติกรรมเสี่ยงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.67$) และหลังเข้าร่วมมีพฤติกรรมเสี่ยงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.35$) ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการใช้กิจกรรมกลุ่มศึกษาเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนได้ ซึ่งเป็นการดำเนินการอย่างเป็นระบบและอาศัยความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่มีการใช้วิธีการที่หลากหลายและดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยการให้นักเรียนได้รับการอบรมแนวทางที่ถูกต้อง มีการประพุดิตนเป็นแบบอย่างที่ดี และมีการสอดแทรกหลักการศึกษาอิสลามและจริยธรรมอิสลามที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการขัดเกลาจิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และจิตวิญญาณทางศาสนาอิสลาม ทั้งนี้เพราะว่าการแสดงพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากตัวเชื่อมระหว่างเด็กและสังคมอ่อนตัวลงหรือแตกหักไป ดังนั้น ควรใช้ตัวเชื่อมด้านความรู้สึกผูกพัน การทู่เท และความเชื่อถือมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังกล่าว กล่าวคือ ความรู้สึกผูกพันหรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดี อันเป็นความรู้สึกที่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งช่วยลดโอกาสหรือยับยั้งไม่ให้เกิดผลกระทบทำให้เกิดอย่างหนึ่ง

ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นเป็นประโยชน์สำหรับเป็นแนวทางหนึ่งในการป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา และลดปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียน โดยบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำกิจกรรมกลุ่มศึกษาดังกล่าวมาใช้ในการป้องกัน

พฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม ดังทฤษฎีที่ว่าถ้านักเรียนมีความผูกพันและยึดมั่นในหลักการของศาสนาเพียงใดก็จะสามารถระงับยับยั้งการกระทำผิดได้มากขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้บริหารสถานศึกษาและครูต้องมีความตระหนักและให้ความสำคัญกับการนำกิจกรรมกลุ่มศึกษามาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนตามปกติหรือจัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้แก่นักเรียน โดยโรงเรียนอาจใช้แบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นมาสอบวัดนักเรียนก่อน แล้วนำนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มศึกษา (ฮาลาเกาะห์) ต่อไปเพื่อเป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ในการป้องกันและจัดการเกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนในโรงเรียนอย่างเป็นรูปธรรม ก่อนจะทวิความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นปัญหาของสังคม และช่วยกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างทัน่วงที

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก กองทุนวิจัยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สัญญารับทุนเลขที่ ป.001/2559

เอกสารอ้างอิง

- [1] Boulton, M. and Underwood, K. (1992). "Bully/ victim problems among middle school children", **The British Journal of Educational Psychology**. 62(1), 73–87.
- [2] Craig, W. (1998). "The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety, and aggression in elementary school children", **Personality and Individual Differences**. 24(1), 123–130.
- [3] Kaltiala-Heino, R. and Rimpela, M. (1999). "Bullying, depression, and suicidal ideation in Finnish adolescents: School survey", **BMJ: British Medical Journal**. 319(1), 348–356.
- [4] Rigby, K. (1996). **Bullying in Schools and What to do About It**. Melbourne Vic.: ACER.
- [5] Besag, V. E. (1989). **Bullies and Victims in Schools**. Milton Keynes: Open University Press.

- [6] Laeheem, K., Kuning, M., McNeil, N. and Besag, V. E. (2008). "Bullying in Pattani primary schools in southern Thailand", **Child: Care Health and Development**. 35(2), 178183.
- [7] Laeheem, K., Kuning, M., and McNeil, N. (2009). "Bullying: Risk factors becoming 'Bullies'", **Asian Social Science**. 5(5), 50–57.
- [8] Marano, H. E. (1995). "Big bad bully", **Psychology Today**. 28(1), 5082.
- [9] Junger-Tas, J. (1996). "Youth and violence in Europe", **Studies on Crime and Crime Prevention**. 5(1), 31–58.
- [10] สมบัติ ตาปัญญา. (2549). **การสำรวจปัญหาการรังแกกันของนักเรียน**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [11] Greenbaum, S. (1988). **School Bully and Victimization**. Malibu, CA: National School Safety Center.
- [12] Coloroso, B. (2003). **The Bully, the Bullied, and the Bystander: From Pre-school to High School: How Parents and Teachers can Help break the cycle of violence**. New York: Harper Collins.
- [13] Astor, R., Meyer, H., Benbenishty, R., Marachi, R. and Rosemond, M. (2005). "School safety interventions: Best practices and programs", **Children and Schools**. 27(1), 17–32.
- [14] Preble, W. K. (2003). "From violence to empowerment: A continuum of respect and disrespect in schools", **The New Hampshire Journal of Education**. 6(1), 1–5.
- [15] Adams, M. (2003). "The bullying starts here", **Home Life**. 10(1), 40–44.
- [16] เกษตรชัย และหิม และอุทิศ สังข์รัตน์. (2555). "ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคุณลักษณะทางจิต ปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว และปัจจัยอิทธิพลความรุนแรงกับพฤติกรรมกรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา", **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**. 4(2), 65–82.
- [17] Laeheem, K. (2013). "Guidelines for solving bullying behaviors among Islamic private school students in Songkhla province", **Asian Social Science**. 9(11), 83–89.

- [18] เกษตรชัย และหิม และดลมนรรัตน์ บากา. (2554). “ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้”, *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*. 51(3), 59–90.
- [19] เกษตรชัย และหิม และดลมนรรัตน์ บากา. (2552). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรุนแรงของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้”, *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 15(6), 897–911.
- [20] ณัฐกานต์ เกรียงศรี. (2547). การเรียนรู้จากผลกระทบของตัวแบบในการลดพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเมืองพัทยา. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- [21] ทศนีย์ ตระกูลศุภชัย. (2547). ผลการให้คำปรึกษากลุ่มแบบพิจารณาเหตุผลอารมณ์ และพฤติกรรมที่มีต่อการลดพฤติกรรมก้าวร้าวในชั้นเรียน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- [22] พรทิพย์ ทริย์พลิน. (2532). การฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออกที่เหมาะสมเพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนมัธยมด่านสำโรง จังหวัดสมุทรปราการ. ปรียญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [23] วิมลรัตน์ คำว้จันง. (2544). เปรียบเทียบผลของการฝึกดนตรีไทยและการควบคุมตนเองที่มีต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนปราจีนกัลยาณี จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- [24] ศิริลักษณ์ พิณฑาทย์. (2545). ผลการใช้โปรแกรมการฝึกพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์เพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และลดความก้าวร้าวของนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มาจากครอบครัวแตกแยก. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- [25] สัมฤทธิ์ แก้วพูลศรี. (2534). เปรียบเทียบการใช้การเสริมแรงทางบวกกับการปรับสันทนาการที่มีต่อการลดพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดทับกฤชกลาง อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์. ปรียญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- [26] สาวิตรี ล้าเลิศ. (2552). การศึกษาพฤติกรรมก้าวร้าวและการพัฒนาโปรแกรมการควบคุมตนเองเพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชนหญิงที่กระทำความผิด. ปรินธิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [27] สุพัตรา สอนจันทร์. (2542). ผลการฝึกทักษะโยคะที่มีต่อการลดพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- [28] เกษตรชัย และหิม และ อุทิศ สังข์รัตน์. (2555). “การพัฒนาแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา”, วิทยสารเกษตรศาสตร์ ฉบับสังคมศาสตร์. 33(2), 175–187.
- [29] Cambell, D. T. and Russo, M. J. (1999). *Social Experimentation*. London: Sage Weely–Manager.
- [30] เกษตรชัย และหิม. (2558). การประยุกต์ใช้โปรแกรม R เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [31] Traxler, A. E. and North, R. D. (1966). *Techniques of Guidance*. New York: Harper and Row.
- [32] ชลธิชา ฤทธิเนติกุล. (2552). ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อเจตคติด้านคุณค่าพรหมจารีของนักเรียนหญิง. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [33] Rogers, C. R. (1970). *Encounter Groups*. New York: Harper & Row.
- [34] คมเพชร ฉัตรศุภกุล. (2546). กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- [35] Nelson-Jones, R. (1992). *Group Leadership: A Training Approach*. California: Brook/Cole.
- [36] Cohen, J. and Orbuch, T. (1990). *Introduction to Sociology*. Singapore: McGraw Hill.
- [37] วิไลลักษณ์ เสรีตระกูล (2552). ปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวตามทัศนะของวัยรุ่นไทย. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- [38] อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต. (2546). **ประวัติการศึกษาอิสลาม**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [39] มัสลิน มาหะมะ. (2552). **อิสลาม: วิถีแห่งชีวิต**. สงขลา: โฟ-บาร์ด.
- [40] เกษตรชัย และหิม และดลมนรรัตน์ บากา. (2553). “การศึกษาวิถีชีวิตของเยาวชนไทยมุสลิมเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้”, **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์**. 16(6), 973–988.
- [41] ดุจเดือน พันธุมนาวิน. (2546). “กลยุทธ์ครอบครัวไทยแก่วิกฤตจริยธรรมสังคม”, **วารสารพัฒนบริหารศาสตร์**. 50(3), 1–20.
- [42] ปาณิ ฐิติวัฒนา. (2547). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- [43] ภัคคินี แยกพงศ์. (2548). **การศรัทธาในอิสลามกับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของครอบครัวไทยมุสลิมในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.